

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะทำให้คนเป็นคนดี มีความเป็นบัณฑิต ในสภาพปัจจุบันสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ฉะนั้นชีวิตแห่งการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นที่สุดสำหรับพลเมืองโลก การดำรงชีวิตของมนุษย์ต้องอาศัยการเรียนรู้เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การเรียนรู้เป็นครรลองของชีวิตที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิตตั้งแต่ปฐมวัยจนกระทั่งสิ้นชีวิต สถานศึกษาเป็นหน่วยงานสำคัญของการบริหารจัดการการศึกษาในระดับรากหญ้า เพราะมีความใกล้ชิดกับผู้เรียนและชุมชนเป็นอย่างมาก กิจกรรมการเรียนการสอนก่อให้เกิดการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นจะเกิดขึ้นที่สถานศึกษา เด็กจะเกิดการเรียนรู้ เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขได้ ก็อยู่ที่สถานศึกษาเป็นสำคัญ ประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษาเป็นผลมาจากความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอน และการบริหารจะประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติหลายประการ คือ มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ มีคุณธรรมและมีลักษณะที่ดี ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ คือ สมรรถภาพของผู้บริหารสถานศึกษานั้นเอง การสร้างคุณธรรมเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารจะสามารถดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพได้

ครู และผู้บริหารในฐานะผู้นำทางการศึกษาจึงควรมีแนวปฏิบัติที่อยู่ในกรอบของคุณธรรม เพราะคุณธรรมเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งจิตใจบุคคลให้ประพฤติในทางที่ถูกที่ควร และเป็นมือช่วยส่งเสริมให้บุคคลนั้นเป็นที่ยอมรับนับถือแก่ผู้ร่วมงาน ทำให้ผู้ร่วมงานเกิดขวัญและกำลังใจ รู้สึกมีความมั่นคงในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และคุณธรรมที่ผู้บริหารพึงมีนั้นปรากฏอยู่ในหลักของศาสนาทุกศาสนา ระเบียบ กฎหมาย คำสั่ง จรรยาบรรณ ระเบียบวินัย ข้าราชการครู ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ประกอบอาชีพครู เพราะคุณธรรมเป็นเครื่องประกันคุณภาพของครู จากสภาพการณ์ของสังคมไทยและสังคมโลกปัจจุบัน หากเรายอมรับกันว่า การศึกษา คือ เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทุกๆ ด้าน นั้นแสดงว่าการศึกษาเป็นทั้งหลักการ เป้าหมาย กระบวนการ และวิธีการสำหรับพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์^๑

^๑ พระครูสังฆรักษ์กิตติพงษ์ สิริวิฑูโน, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๖, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท รพีปรกรณ์, ๒๕๕๖) หน้า ๒๖๙.

พรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นฐานสำหรับการจัดการศึกษา ควบคู่ไปกับวิทยาการเฉพาะสาขาวิชา และที่สำคัญพรหมวิหารธรรม เป็นธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของ พรหม หลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่หรือผู้ปกครอง หลักธรรมนี้เป็นธรรมสำหรับทุกคน เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ หัวหน้าหน่วยงานและนักบริหาร^๒ พรหมวิหารธรรมประกอบด้วย ๑) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดี มีไมตรี ต่อประชาชนหรือผู้ใต้ปกครอง กล่าวคือปรารถนาให้เขาเหล่านั้นมีความสุข ๒) กรุณา ความสงสาร คือ ช่วยเหลือให้พระภิกษุหรือประชาชนให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อย บำบัดความเดือดร้อนของประชาชนรวมถึงสัตว์ทั้งหลายด้วย ๓) มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อพระภิกษุหรือประชาชนประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ก็รู้สึกชื่นชมยินดีกับความสำเร็จของเขาเหล่านั้น และ๔) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง คือ อันที่จะทำให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วย ปัญญา กล่าวคือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังไม่เข้าเติมเมื่อผู้อื่นประสบ ความทุกข์ พิจารณาเห็นการกระทำของเขาเหล่านั้นตามหลักแห่งกรรม คือ การกระทำของเขาเอง ว่า เขาเป็นผู้กระทำขึ้น อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ^๓

ดังนั้น พรหมวิหารธรรมดังกล่าวจึงมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งสำหรับครูอาจารย์ หัวหน้า หน่วยงานและนักบริหารองค์กรต่างๆ ที่จะต้องนำไปประพฤติปฏิบัติ สภาพที่เป็นจริงมีผู้บริหาร จำนวนไม่น้อยที่ปฏิบัติงานและปฏิบัติตนตามคุณธรรมจริยธรรมย่อหย่อนไป และยังกระทำผิดวินัย อย่างต่อเนื่อง ไม่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมตามความคาดหวังของ สังคม หลักธรรมในการบริหารจัดการศึกษาของผู้บริหารเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อ การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนอย่างมาก และหลักพรหมวิหารธรรมจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้การ ปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาการใช้หลักพรหม วิหารธรรม ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา เพื่อเป็น ข้อมูลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการศึกษาของกลุ่มโรงเรียนการกุศล เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผน พัฒนาประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศึกษาต่อไป

^๒ ดนัย ไชยโยธา, พจนานุกรมพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเอส พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๖ – ๑๔๗.

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูกลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครู กลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ในการสอนต่างกัน

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูกลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ต้องการทราบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครู กลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา

๑.๓.๒ ต้องการทราบผลเปรียบเทียบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหาร สถานศึกษา ตามทัศนะของครู กลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ในการสอนต่างกัน ว่าเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ ต้องการทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครู กลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา ว่าเป็นอย่างไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูกลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูกลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา จำนวน ๓ โรงเรียน ซึ่งมีจำนวน ๒๗๗ คน ได้แก่

๑) โรงเรียนสมานคุณวิทยาทาน	จำนวน	๙๗	คน
๒) โรงเรียนแจ้งวิทยา	จำนวน	๑๖๓	คน
๓) โรงเรียนชัยมงคลวิทย์	จำนวน	๑๗	คน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครู กลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา จำแนกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

- ๑) ด้านเมตตา
- ๒) ด้านกรุณา
- ๓) ด้านมุทิตา
- ๔) ด้านอุเบกขา

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา จำนวน ๓ โรงเรียน ได้แก่ ๑) โรงเรียนสมานคุณวิทยาทาน ๒) โรงเรียนแจ้งวิทยา ๓) โรงเรียนชัยมงคลวิทย

๑.๕. สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ครูกลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา ที่มีเพศต่างกัน มีทัศนะต่อการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ครูกลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนะต่อการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ครูกลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีทัศนะต่อการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ครูกลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา ที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีทัศนะต่อการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกัน

๑.๕.๕ ครูกลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา ที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกัน มีทัศนะต่อการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกัน

๑.๖. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ การบริหารงาน หมายถึง การกำหนดแนวทางหรือนโยบาย การสั่งงาน การอำนวยการ การสนับสนุนและการตรวจสอบ ให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

๑.๖.๒ โรงเรียนการกุศล หมายถึง โรงเรียนที่จัดตั้งโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อจัดการศึกษาแก่ผู้ยากไร้โดยไม่เก็บค่าธรรมเนียมการศึกษา

๑.๖.๓ พรหมวิหารธรรม หมายถึง หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่มีจุดมุ่งหมายในการสอนให้บุคคลมีความรักความเมตตาต่อผู้อื่น มีความสงสารเห็นใจและพร้อมที่จะช่วยเหลือบุคคลอื่น

มีความรู้สึกพลอยยินดีเมื่อบุคคลอื่นได้ดี และรู้สึกปล่อยวางหรือวางเฉย เมื่อพบกับสถานการณ์ที่สวัสดียิ่งเกินกว่าจะแก้ไขได้หรือสวัสดียิ่งที่จะช่วยเหลือได้ ซึ่งแยกออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

๑.๖.๓.๑ ด้านเมตตา หมายถึง ความรักและความหวังดี ได้แก่ มีความรัก คิดปรารถนาดีต่อกัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การใช้กิริยาจาสุภาพ มีความปรารถนาให้เป็นสุข แสดงออกถึงความเป็นมิตรในการเป็นผู้นำ

๑.๖.๓.๒ ด้านกรุณา หมายถึง ความสงสาร ได้แก่ มีความสงสารคิดจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความเดือดร้อน

๑.๖.๓.๓ ด้านมุทิตา หมายถึง ความยินดีที่ผู้อื่นได้ดี ได้แก่ ความยินดี ปลื้มปิติ เมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ สนับสนุน ให้มีการประกาศเกียรติคุณ ยกย่องเผยแพร่การทำความดี สนับสนุนให้ผู้อื่นได้ บังคับบัญชากระทำในสิ่งที่ถูกต้อง

๑.๖.๓.๔ ด้านอุเบกขา หมายถึง ความวางเฉยมีใจเป็นกลาง ได้แก่ การตัดสินใจปัญหาด้วยความยุติธรรมให้ความเสมอภาคกับผู้อื่นได้บังคับบัญชาทุกคน อดทน อดกลั้น ด้วยความเยือกเย็นต่อคำพูดที่ไม่เป็นมิตร วางเฉยต่อรางวัลหรือสิ่งตอบแทนที่ได้รับ ปฏิบัติตนต่อผู้อื่นด้วยความเป็นกลาง

๑.๖.๔ ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้จัดการโรงเรียน และคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา

๑.๖.๕ เพศ หมายถึง เพศของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับงานวิจัยฉบับนี้แบ่งเป็น ๒ เพศ คือ ๑) เพศชาย ๒) เพศหญิง

๑.๖.๖ อายุ หมายถึง อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม สำหรับงานวิจัยฉบับนี้แบ่งเป็น ๓ ช่วงอายุ คือ ๑) ต่ำกว่า ๓๐ ปี ๒) ๓๐ - ๔๐ ปี และ ๓) ๔๑ ปี ขึ้นไป

๑.๖.๗ ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับงานวิจัยฉบับนี้แบ่งเป็น ๒ ระดับการศึกษา คือ ๑) ปริญญาตรี และ ๒) ปริญญาโทหรือสูงกว่า

๑.๖.๘ รายได้ต่อเดือน หมายถึง รายได้ของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับงานวิจัยฉบับนี้แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑) ต่ำกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท ๒) ๑๕,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาท ๓) สูงกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท

๑.๖.๙ ประสบการณ์ในการสอน หมายถึง ประสบการณ์ทำงานในการสอนของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับงานวิจัยฉบับนี้แบ่งเป็น ๓ ช่วง คือ ๑) ต่ำกว่า ๕ ปี ๒) ๕ - ๑๐ ปี และ ๓) ๑๑ ปี ขึ้นไป

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครู กลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูกลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ในการสอน

๑.๗.๓ ทำให้ทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของครู กลุ่มโรงเรียนการกุศล จังหวัดสงขลา

๑.๗.๔ สามารถนำผลจากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์ ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารและครู ตลอดจนการทำงานร่วมกันให้มีประสิทธิผลมากขึ้น